

Organizirana ekološka kriminaliteta

VARSTVOSLOVJE,
let. 13
št. 1
str. 53-71

Vlado Odar, Bojan Dobovšek

Namen prispevka:

Namen prispevka je analizirati glavne pojavne oblike organizirane ekološke kriminalitete in s tem postaviti osnovo za nadaljnje raziskovanje na tem področju.

Metode:

Avtorja v delu analizirata dostopne primarne in sekundarne vire ter na njihovi podlagi vzpostavita konceptualni okvir organizirane ekološke kriminalitete in analizirata njene pojavne oblike.

Ugotovitve:

Iz analize dela izhaja, da organizirana ekološka kriminaliteta v različnih pojavnih oblikah predstavlja vse večji delež v širokem naboru kriminalnih dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo organizirane kriminalne skupine in obenem vse večji delež v njihovih dobičkih. Države razvoju organizirane ekološke kriminalitete le stežka sledijo, posledica česar je slaba kriminalno-preventivna politika. Za uspešno soočanje z organizirano ekološko kriminaliteto bo potrebno izboljšati izobraževanje organov pregona o ekološki kriminaliteti in okoljskih problemih ter spodbujati sodelovanje med različnimi resorji in službami zadolženimi za pregon te vrste kriminalitete, tako na nacionalnem kot mednarodnem nivoju. Da pa bodo ti ukrepi uspešni, bo hkrati treba še veliko narediti na ozaveščanju javnosti ter krepitvi obče družbene in okoljske odgovornosti.

Praktična uporabnost:

Izsledki članka nam dajejo osnovo za nadaljnje raziskovanje preučevanega pojava, hkrati pa nakazujejo na možne rešitve za učinkovito soočanje s posameznimi oblikami organizirane ekološke kriminalitete in z njo kot celoto.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek analizira šest pojavnih oblik organizirane ekološke kriminalitete: prepovedana trgovina z zaščitenimi vrstami, prepovedana trgovina s snovmi, ki tanjšajo ozonski plašč, nelegalno odlaganje nevarnih odpadkov, nelegalno izsekavanje gozdov in trgovino z lesom, nelegalen in nereguliran ribolov ter kriminaliteto na področju trgovanja z emisijami toplogrednih plinov. Na podlagi ugotovitev avtorja podajata predloge ukrepov za zmanjševanje obsega in vplivov organizirane ekološke kriminalitete.

UDK: 343.341:504

Ključne besede: ekološka kriminaliteta, organizirana kriminaliteta

Organised Environmental Crime

Purpose:

The purpose of the article is to analyze main forms of organized environmental crime and to set a basis for further academic research of this phenomenon.

Design/Methods/Approach:

Through the analysis of available primary and secondary sources the authors set a conceptual frame of organized environmental crime and analyze its various forms.

Findings:

Organized environmental crime in its various forms presents the growing share of broad set of criminal activities in the modern world. Governments cannot follow the rapid development of organized environmental crime which is resulting in inadequate crime-prevention policies. Education of law enforcement agencies and strengthening of cooperation among various departments and services, both on national and international levels, is of utmost importance to confront threats originating from organized environmental crime. However, in order to truly make these efforts work, public awareness and strengthening of social and environmental responsibilities among people have to be addressed as well.

Practical implications:

The article sets a base for further and more in-depth research of studied phenomena and at the same time points out to possible practical solutions in dealing with environmental crime as a whole and its various forms.

Originality/Value:

The article analyzes six forms of organized environmental crime: illegal trade in endangered species, illegal trade in ozone depleting substances, illegal dumping and trade in hazardous waste, illegal logging, illegal unregulated and unreported fishing and crimes in carbon emission trading. From the findings, authors draw a set of solutions that ought to lower the volume and impacts of organized environmental crime.

UDC: 343.341:504

Keywords: environmental crime, organized crime

1 UVOD

Okoljska varnost je v tesni povezavi s prehrambno, energetske, nacionalno in mednarodno varnostjo vse bolj pomemben del nacionalnih in mednarodnih varnostnih politik. Na podlagi teh se sprejemajo mednarodni in nacionalni standardi varovanja okolja. Najnovejši napredek pri vključevanju okoljskih problemov v varnostne strategije je nedvomno nov Natov strateški koncept zaveznitva, sprejet na vrhu v Lizboni novembra 2010, ki opredeli okoljske probleme kot eno od ključnih značilnosti sodobnega varnostnega okolja (NATO, 2010). Uvrstitev okoljskih problemov na ta seznam še ne pomeni nič konkretnega, kaže pa na vse večje zavedanje o njih v mednarodni skupnosti. Kljub temu, da

so ti standardi mnogokrat (večinoma upravičeno) označeni za nezadostne s strani okoljevarstvenih organizacij, vendarle kažejo na zavedanje o resnosti okoljskih problemov. Glavni pritisk na vlade, ki zavira sprejemanje napredne okoljevarstvene zakonodaje, prihaja iz gospodarstva, ki se v želji po maksimizaciji dobička načeloma ne ozira na okolje, ali na račun degradacije okolja celo ustvarja dobiček. Zato se, ko so vzpostavljeni določeni normativi za varovanje okolja, te normative poskuša zaobiti. Ko so legalne možnosti za nadaljnje onesnaževanje ali izčrpavanje naravnih virov okolja izčrpane, se vzpostavi povpraševanje po nelegalnih storitvah, ki bi podjetjem ali posameznikom še naprej omogočale nemoteno opravljanje dosedanje dejavnosti. To povpraševanje zadnje čase vse bolj zadovoljujejo organizirane kriminalne skupine, ki ekološko kriminaliteto povezujejo s svojimi klasičnimi dejavnostmi, npr. trgovino z drogo, trgovino z orožjem ipd. (glej Dobovšek, 1997; Situ in Emmons, 2000; Massari in Monzini, 2004; Beirne in Masserschmidt, 2006; Bučar-Ručman, 2009).

Problemi, ki jih predstavlja organizirana ekološka kriminaliteta, so zelo kompleksni. Žrtve so v večini primerov zelo številčne, zaradi dolgoročnih posledic, ki jih povzročajo kriminalne dejavnosti, pa pogosto dolgo časa tudi neopazne. Poleg tega organizirana ekološka kriminaliteta pogosto deluje na meji legalnega, kar je v kombinaciji z ohlapnostjo okoljevarstvenih zakonov in predpisov razlog, da v večini primerov ostane nekaznovana.

V slovenski literaturi (glej Pečar, 1981; Sijerčić-Čolić, 1993; Dobovšek in Goršek, 2006; Eman, 2008a; Bučar-Ručman, 2009; idr.) je bilo že veliko napisanega o ekološki kriminaliteti, pod katero se največkrat razume nelegalno kriminaliteto težke industrije in multinacionalnih korporacij, v klasičnih oblikah kriminalitete pa kot tihotapljenje živali in rastlin. Ta vrsta kriminalitete po navadi deluje v mejah zakonitega in tudi, ko to mejo prestopi, je to težko dokazati. Malo pa je bilo napisanega o tem, kako se v ekološko kriminaliteto vključujejo organizirane kriminalne skupine. Namen tega članka je zapolniti to vrzel ter spodbuditi nadaljnje raziskovanje na tem področju. Pričakujemo namreč lahko, da bo s krepitvijo okoljevarstvene zakonodaje organizirana kriminaliteta prevzela nudenje tistih storitev, ki legalno ne bodo več dostopne. Zato je članek obenem tudi poziv organom pregona in političnim odločevalcem k bolj aktivnemu delovanju pri zatiranju in preprečevanju ekološke kriminalitete.

2 OPREDELITEV POJMOV

Visoki dobički, povezani z ekološko kriminaliteto, so pritegnili tudi korporativno organizirane kriminalne skupine,¹ ki danes vodijo obsežen del ekoloških kriminalnih dejavnosti (Situ in Emmons, 2000: 69). Ker lahko storilci ekološke kriminalitete ustvarjajo znatne profite ob minimalnih tveganjih, je področje nedvomno vabljivo za organizirane kriminalne skupine, saj te v njem vidijo izredne »poslovne« možnosti (Eman, 2008b: 68). Univerzalno sprejeta definicija

¹ Hierarhično organizirane kriminalne skupine, strukturirane iz več različnih specializiranih oddelkov, ki s svojimi aktivnostmi prispevajo k uresničevanju ciljev organizacije kot celote.

organizirane ekološke kriminalitete sicer ne obstaja. Pojem je skovanka organizirane in ekološke kriminalitete, ki prav tako nista univerzalno sprejeti definiciji, a je virov o njiju neprimerno več kot o organizirani ekološki kriminaliteti. Da bi jasneje razumeli organizirano ekološko kriminaliteto in natančneje opredelili raziskovalno področje, je potrebno najprej razjasniti pojma organizirana kriminaliteta in ekološka kriminaliteta.

Konvencija združenih narodov proti transnacionalni organizirani kriminaliteti (United Nations Convention Against Transnational Organised Crime, 2000: čl. 2) opredeljuje organizirano kriminalno skupino kot »strukturirano skupino treh ali več oseb, ki v daljšem časovnem obdobju usklajeno deluje z namenom storitve enega ali več hudih kaznivih dejanj po tej konvenciji, da bi neposredno ali posredno pridobila finančne ali druge premoženjske koristi«. Abadinsky (v Dobovšek, 1997: 23) opredeli organizirano kriminaliteto kot neideološko združenje določenega števila ljudi bližnjih socialnih struktur, ki je hierarhično organizirano z namenom ustvarjanja dobička in moči. Zelo podobno definicijo organizirane kriminalitete uporablja ameriški Zvezni preiskovalni urad (Federal Bureau of Investigation - FBI), ki ga opredeljuje kot vsako skupino z neko obliko formalizirane strukture, katere primarni cilj je pridobivanje denarja z nelegalnimi dejavnostmi. Svoj položaj v družbi te skupine vzdržujejo z grožnjami, nasiljem, podkupovanjem državnih uradnikov, izsiljevanjem in imajo močan vpliv na ljudi, lokalne skupnosti, regijo ali državo kot celoto (Federal Bureau of Investigation [FBI], 2010). Block (v Andersen in Taylor, 2007: 168) organizirano kriminaliteto opredeli kot kriminaliteta strukturiranih skupin, ki običajno vsebuje nudenje nelegalnega blaga in uslug. Beirne in Messerschmidt (2006: 160) organizirano kriminaliteto imenujeta tudi »sindikalizirana kriminaliteta«, za njega pa je značilna struktura, ki mu omogoča uresničevanje njegovega bistva, t. j. nudenje nelegalnega blaga in uslug. Temu je treba dodati še, da s svojim delovanjem organizirana kriminaliteta vzpostavlja sisteme paralelne državnemu in s spodkopavanjem državnega monopola nad sredstvi prisile in sposobnostjo pobiranja davkov predstavlja neposredno grožnjo državnim in družbenim ureditvam v krajih, kjer deluje (Dobovšek, 2009: 18). Iz teh definicij lahko povzamemo, da je za organizirano kriminaliteto značilna strukturiranost in želja po pridobivanju čim večjega bogastva in moči, ki se uresničuje primarno z nudenjem nelegalnega blaga in uslug, svojo pozicijo v družbi pa ohranja z grožnjami, nasiljem, podkupovanjem in izsiljevanjem, s čimer spodkopava državno oblast. Dobovšek (1997: 21) opozarja, da moramo znotraj pojma organizirana kriminaliteta ločevati med klasično organizirano kriminaliteto, ki pokriva področje tatvin, vlomov, trgovine z drogami in orožjem, iger na srečo, prostitucije itd., ter organizirano poslovno kriminaliteto. Slednjo Pečar (v Dobovšek, 1997: 21) opredeli kot najbolje organizirano kriminaliteto, s poznavanjem organizacije in »businessa«, z visokim poklicnim znanjem ekonomije in prava, povezovanjem z upravnimi strukturami, vladnimi institucijami ter trgom dela. Po navadi gre za kriminalno organiziranje ljudi z visoko izobrazbo, ki zasedajo visoke položaje v gospodarstvu in/ali politiki, mnogokrat se ga imenuje tudi organizirana belo-ovratniška kriminaliteta.² Ta vrsta organizirane kriminalitete je

2 Sutherland (1983: 7) belo-ovratniško kriminaliteto opredeli kot »kriminaliteta, ki ga zagreši ugledna oseba z visokim družbenim statusom tokom njene službe«.

mного nevarnejša kot klasična organizirana kriminaliteta, predvsem pa jo je težje preganjati (Dobovšek, 2009: 136).

Pravne definicije ekološko kriminaliteto opredeljujejo kot »vsako začasno ali trajno pravno opredeljeno odklonsko ravnanje, ali opustitev ravnanja, ki povzroči umetno spremembo, poslabšanje, obremenitev, propadanje ali uničenje (človekovega) okolja ali zaviranje njegovih naravnih sprememb« (Eman, 2008a: 227) oz. kot pravita Clifford in Edwards (v Burns in Lynch, 2004: 15) so to vsa dejanja, ki kršijo okoljevarstveno zakonodajo. Takšne definicije so zelo omejujoče za raziskovanje ekološke kriminalitete. Velike korporacije namreč namenjajo veliko denarja za lobiranje za sprejemanje ustrezne zakonodaje in (de)regulacijskih ukrepov, ki zagotavljajo nizke okoljevarstvene standarde, da bi na račun onesnaževanja, degradacije in ogrožanja okolja, živali in ljudi privarčevale denar in maksimizirale dobiček (Bučar-Ručman, 2009: 123). Zaradi tega mnogo kriminalnih dejanj ni opredeljenih kot takšnih v kazenski in okoljski zakonodaji, so pa dejanja opredeljena v podzakonskih aktih.³ Bolj splošna definicija, ki jo poda Emanova (2008a: 223-224), pravi, da gre pri okoljski oziroma ekološki kriminaliteti za inkriminacije, ki so usmerjene zoper naravo in človeka; temeljne človekove vrednote in človeško življenje, saj ne samo, da škodijo človeku neposredno, ampak uničijo vse tisto, kar je poglavitno za njegovo preživetje. Situ in Emmons (2000) razlikujeta štiri tipe ekološke kriminalitete: korporacijsko (industrijsko onesnaževanje, odlaganje strupenih odpadkov ipd.), organizirano (organizirana kriminaliteta), državno (jedrska testiranja, vojaške operacije ipd.) in ekološko kriminaliteto posameznika (npr. divja odlagališča). Organizirana ekološka kriminaliteta je tako le ena od mnogih vrst ekološke kriminalitete, od ostalih pa se razlikuje predvsem v dejstvu, da so glavni akterji v organizirani ekološki kriminaliteti nelegalne skupine, ki jih je težje preganjati kot vsem vidne korporacije ali države, čeprav z njimi mnogokrat sodelujejo.

Bačić (v Eman, 2008a: 234) pravi, da o organizirani ekološki kriminaliteti lahko govorimo, ko pride do infiltracije kriminalnih združb v gospodarsko sfero oziroma, ko se le-ta »združi« s korporacijsko ekološko kriminaliteto z enim samim namenom: ustvarjanjem dobička. Organizirana kriminaliteta sicer res pogosto sodeluje s korporativno kriminaliteto v različnih okoljskih kriminalnih dejavnostih, a pogosto deluje tudi sama. Iz prej omenjenih definicij organizirane in okoljske kriminalitete lahko organizirano ekološko kriminaliteto opredelimo kot dejavnosti strukturiranih skupin, ki v želji po pridobitvi čim večjih materialnih koristi izvajajo dejavnosti, ki neposredno ogrožajo človeka in naravo, pri tem pa se poslužujejo groženj, nasilja, podkupovanja in izsiljevanja. Pri tem se moramo zavedati, da ekološka kriminaliteta organiziranih kriminalnih skupin služi servisiranju posameznikov, korporacij ali celo držav, ki zaradi strahu pred kazenskimi sankcijami ter zaradi nespoštovanja okoljevarstvenih predpisov in hkratni želji po maksimizaciji dobička

3 Na tej točki je treba omeniti, da 332. člen Kazenskega zakonika RS (2008, 2009) vendarle obsega zelo širok nabor dejanj obremenjevanja in uničevanja okolja, ki jih opredeli za kazniva, morda celo preobsežen, saj bi lahko po tem členu praktično vsako gospodarsko dejavnost vsaj neposredno opredelili kot kaznivo. Podrobneje so dejanja opredeljena v Zakonu o varstvu okolja (2004, 2006, 2009) ter ostalih zakonih in podzakonskih aktih, ki opredeljujejo tovrstno dejanje (npr. Zakon o kemikalijah, 1999, 2011; Zakon o vodah, 2002, 2008).

odgovornost za kršenje teh predpisov prelagajo na organizirane kriminalne skupine. V primerih, ko je onesnaževanje in kakršno koli drugo ogrožanje okolja še znotraj pravnih okvirov, se posameznikom, korporacijam in državam ni potrebno naslanjati na organizirane kriminalne skupine. To storijo šele, ko so izčrpane vse legalne možnosti ogrožanja okolja na račun dobička. To je pomembna točka, v kateri se organizirana kriminaliteta loči od vseh ostalih vrst ekološke kriminalitete. Vsekakor pa je, kot pravi Dobovšek (2009: 25), za uspešen boj proti organizirani kriminaliteti bolj kot formalna definicija pomembno razumevanje značilnosti, ki označujejo delovanje kriminalnih organizacij. Zato bomo v nadaljevanju predstavili vrste in značilnosti različnih pojavnih oblik organizirane ekološke kriminalitete.

3 VRSTE ORGANIZIRANE EKOLOŠKE KRIMINALITETE

Na podlagi pregleda različnih virov o organizirani ekološki kriminaliteti (Betrieuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003; White, 2008; Environment Investigation Agency [EIA], 2008; Elliott, 2009; idr.) lahko izpostavimo šest področij, na katerih se je organizirana ekološka kriminaliteta najbolj uveljavila. Ta so: prepovedana trgovina z zaščitenimi vrstami, prepovedana trgovina s snovmi, ki tanjšajo ozonski plašč, nelegalno odlaganje nevarnih odpadkov, nelegalno izsekavanje gozdov ter nelegalen in nereguliran ribolov. S tržnim pristopom držav k reševanju problema globalnega segrevanja, se za organizirano ekološko kriminaliteto odpirajo novi trgi in nove možnosti zaslužka, s čimer pa te skupine niso več le grožnja pravnemu in družbenemu redu ter okolju v državah, v katerih delujejo, ampak so postale del eksistenčne grožnje človeškemu obstoju na zemlji.

3.1 Prepovedana trgovina z ogroženimi vrstami

Prepovedana trgovina z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami spada med bolj skrite oblike kriminalitete, ki je pogostokrat v domeni organiziranih kriminalnih združb. Po dobičkih je v svetu uvrščena na tretje mesto, takoj za trgovino s prepovedanimi drogami in trgovino z orožjem⁴ (Dobovšek in Goršek, 2006: 47-48). Njena vrednost po konservativnih ocenah znaša do 10 milijard dolarjev letno in obsega kar do 25 % celotne svetovne trgovine z divjimi živalmi in rastlinami (Elliott, 2009: 61). Ta vrsta kriminalitete predstavlja neposredno grožnjo obstoju mnogih živalskih in rastlinskih vrst, ki so na robu izumrtja, države in družbe, v katerih se te ogrožene vrste nahajajo, pa so še dodatno prizadete zaradi nelegalne trgovine, ker z njo države izvoznice teh vrst, predvsem države v razvoju, izgubljajo pomemben del prihodkov, ki ga dobijo z njihovo legalno trgovino (Lin, 2005: 195) in, kot opozarja Okoljska preiskovalna agencija (Environment Investigation Agency

⁴ Senegalski divji lovec bo živega papagaja prodal za med 0,15-0,76 €, nato pa bo preko posrednikov, ki so večinoma organizirane kriminalne združbe, ta papagaj končnemu kupcu v Evropi prodan za med 76-122 € (Betrieuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 19).

- EIA), zaradi izgub dohodkov, ki jih prinaša turizem skupnostim, ki živijo v bližini ogroženih vrst (EIA, 2008: 10).

Da bi zaščitili izginjanje ogroženih vrst, je leta 1973 21 držav sprejelo Konvencijo o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora [CITES], 1973), ki je stopila v veljavo 1. julija 1975, do danes pa je k njej pristopilo 175 držav (CITES, 2010a). Cilja CITES sta krepitev mednarodne zaščite ogroženih vrst z reguliranjem mednarodne trgovine z ogroženimi vrstami in preprečevanje tega, da bi vrste, ki so danes komercialno izkoriščane, s časom postale ogrožene (Lin, 2005: 193). Vrste, podvrste in populacije, ki so v uvrščene v CITES je danes okoli 33.000 od tega približno 5000 živalskih in 28.000 rastlinskih (CITES, 2010b), pri tem pa je pomembno poudariti, da niso zaščitene samo žive rastline in živali, ampak tudi vsi prepoznavni deli teh vrst in izdelki iz njih (Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, 1. člen). Glavne šibkosti CITES so nezadostno izvrševanje njenih določil, ponarejanje uvozno-izvoznih dovoljenj in napačno deklariranje (Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 14). Vendarle pa je CITES vzpostavila vrsto ukrepov za nadzor nad trgovino z ogroženimi vrstami in pomembno pripomogla k njihovem ohranjanju, ni pa zmanjšala povpraševanja po ogroženih vrstah. Še več, kot opozarjata Dobovšek in Goršek (2006: 48), uvrstitev neke vrste v CITES mnogokrat še poveča povpraševanje po njej. Ker pa legalna ponudba tega povpraševanja ne more zadovoljiti, je to idealna priložnost za zaslužek organiziranih kriminalnih skupin.

Trgovina z ogroženimi živalskimi vrstami je pritegnila organizirano kriminaliteto zaradi majhnih investicijskih vložkov, potrebnih za začetek poslovanja ter manjše kazni, a obenem enakih, če ne celo še višjih dobičkov kot pri trgovini s prepovedanimi drogami (Le Duc v Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 17). Nelegalno trgovino z ogroženimi živalskimi vrstami poleg visokega dobička ustvarja predvsem povpraševanje zasebnih zbiralcev in včasih živalskih vrtov po redkih in nenavadnih vrstah rastlin in živali, povpraševanje raziskovalnih ustanov po laboratorijskih živalih ter povpraševanje po tradicionalnih azijskih in afriških zdravilih. Vse bolj je prisotno tudi povpraševanje po nenavadnih hišnih ljubljenceh, na primer čokatih lorijih, po modnih izdelkih iz slonovine, želvinih oklepkih itd. (Elliott, 2009: 61). Preskrbovalno verigo v trgovini z ogroženimi vrstami po navadi tvorijo divji lovci (nabiralci) in lokalni preprodajalci v državah izvoznicah, prodajalci na debelo, nacionalni distributerji in trgovci na drobno v ciljnih državah⁵ (Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 18). Organizirane transnacionalne kriminalne skupine se v preskrbovalno verigo vključujejo predvsem od stopnje preprodajalcev na debelo naprej, saj so sposobne zagotoviti transport zaščitene vrste iz držav izvora v ciljne države. Pri tem se velikokrat poslužujejo istih tihotapskih metod in poti, kot jih uporabljajo za tihotapljenje prepovedanih

5 Predvsem nacionalni distributerji in trgovci na drobno imajo velikokrat v lasti trgovine za hišne ljubljence ali podobna podjetja, ki jih uporabljajo kot krinko za svoje kriminalno početje, obenem pa so tako bližje potencialnim strankam. Prodaja prepovedanih vrst pa se kot legalna velikokrat oglašuje kar na internetu ali v specializiranih medijih (revijah, časopisih ipd.) (Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 18).

drog, cigaret, orožja itd., saj gre večinoma za iste tihotapske skupine. Droge in prepovedane vrste se velikokrat tihotapijo skupaj zamaskirane v pošiljkah z legalnim blagom, zelo pogosto pa se prepovedane vrste uporabljajo tudi kot valuta v trgovini z drogo in obratno, droga se uporablja kot valuta v trgovini s prepovedanimi vrstami. Velikokrat so v posel vključeni tudi ponarejevalci, ki prirejajo uvozno-izvozna dovoljenja CITES tako, da povečajo število primerkov, ki so lahko uvoženi, spreminjajo izvorno državo, ali zamenjajo vrsto, za katero je bilo izdano dovoljenje (Lin, 2005: 199-201).

3.2 Prepovedana trgovina s snovmi, ki tanjšajo ozonski plašč

Leta 1985 so znanstveniki opazili zaskrbljujoče tanjšanje ozonskega plašča na Antarktiki.⁶ Od takrat naprej se vsako leto beleži velikost ozonske luknje,⁷ tanjšanje plašča pa je bilo opaženo tudi nad Evropo in Severno Ameriko (EIA, 2008: 14). Da bi preprečili nadaljnje tanjšanje ozonskega plašča, so države leta 1985 sprejele Dunajsko konvencijo o zaščiti ozonskega plašča, leta 1987 pa še Montrealski protokol o snoveh, ki škodljivo delujejo na ozonski plašč. Dunajska konvencija je zelo splošna in bolj kot karkoli drugega odraža namero držav, da se resno spoprimejo s problemom krčenja ozonskega plašča, medtem ko so v Montrealskem protokolu določeni točni datumi, do kdaj morajo države opustiti proizvodnjo snovi, ki tanjšajo ozonski plašč (Ozone Depleting Substances - ODS). Državam v razvoju (t. i. Article 5 Countries) je bilo v primerjavi z razvitimi državami danih dodatnih deset do šestnajst let za opustitev proizvodnje ODS (The Montreal Protocol on Substances That Deplete the Ozone Layer, 1987: čl. 5).⁸ Prav postopno opuščanje proizvodnje je verjetno najbolj prispevalo k pojavu nelegalne trgovine z ODS, ki je, kot pravi EIA (2008: 15), začela cveteti po ukinitvi proizvodnje CFC-jev v Evropi in Severni Ameriki leta 1996, ob sprva nezmanjšanem povpraševanju v razvitih državah pa se je skupaj z gospodarsko rastjo dvignilo tudi povpraševanje v državah v razvoju. Bankobeza (2001: 8) kot glavne vzroke za pojav nelegalne trgovine z ODS, poleg podaljšanja časa za ukinjanje njihove proizvodnje v državah v razvoju, vidi v nezmanjšanem povpraševanju po CFC-jih v razvitih državah po ukinitvi proizvodnje leta 1996; v dejstvu, da razvite države še vedno lahko proizvajajo CFC-je za laboratorijske raziskave in inhalatorje za astmo, lahko pa jih tudi proizvajajo za izvoz v države v razvoju, da pokrijejo njihovo domače povpraševanje; v dejstvu, da je trgovina z recikliranimi ODS kontrolirana le z zahtevo, da se prijavi količina

6 *Rekordno velikost je luknja s 26,2 milijona km² dosegla leta 2006 (NASA, 2010b).*

7 *Ozonska luknja je območje ozonskega plašča, kjer je koncentracija ozona pod 220 Dobsonovimi enotami. Prvič je bila zabeležena leta 1979 (NASA, 2010a).*

8 *Razvite države po 1. januarju 1994 niso več smele proizvajati halonov, po 1. januarju 1996 pa CFC-jev. Države v razvoju so proizvodnjo teh plinov popolnoma ustavile šele 1. januarja 2010. Razvite države lahko še vedno ob postopnem zmanjševanju do leta 2020 proizvajajo halogenirane klorofluorogljikovodike, države v razvoju pa do leta 2030. Države v razvoju lahko do leta 2015 ob postopnem opuščanju še vedno proizvajajo metilbromid in metil kloroform (The Montreal Protocol on Substances That Deplete the Ozone Layer, 1987: čl. 2 in 5).*

izvoženih/uvoženih ODS. Razvite države tako še vedno lahko nemoteno uvažajo reciklirane ODS.

Organizirana kriminaliteta se v prepovedano trgovino z ODS, tako kot v ostale prepovedane dejavnosti, vključuje predvsem zaradi visokih dobičkov, ki jih ta posel obeta.⁹ Poleg tega pa so, tako kot pri prepovedani trgovini z ogroženimi vrstami, kazni za nelegalno trgovanje z ODS relativno nizke v primerjavi s kaznimi za preprodajo drog ali orožja.

Tihotapske verige v trgovini z ODS so lahko zelo razvejane, vedno pa poleg organiziranih kriminalnih združb vključujejo tudi legalna podjetja. Ta lahko nastopajo kot proizvajalci, prodajalci ali kupci ODS in se nahajajo tako v razvitih državah kot v državah v razvoju. Podjetja v razvitih državah lahko proizvajajo ODS-je za izvoz v države v razvoju. Zelo pogosto se v teh državah ODS prepakirajo in odpošljejo nazaj v državo izvoznico kot legalno blago, kjer se nato prodajo na črnem trgu. Druga metoda je pošiljanje kontejnerjev skozi tranzitne države, kjer se ODS izgubijo, v ciljno državo pridejo prazni kontejnerji, ODS pa konča na črnem trgu. Ker so ODS večinoma brez barve in okusa je njihovo odkrivanje izredno težavno. Ostale tihotapske metode vključujejo skrivanje kontejnerjev z ODS za legalnim blagom, skrivanje kontejnerjev z ODS znotraj kontejnerjev z legalnimi plini idr. (Newman, 2001: 17). Poleg tega so imena ODS-jev zelo podobna imenom plinov, ki niso škodljivi za ozon in so v prosti prodaji, npr. halogenirani klorofluorovodiki in fluorirani ogljikovodiki (v ang. hydrochlorofluorocarbons in hydrofluorocarbons). Še dodatno pa odkrivanje otežuje dejstvo, da se ti plini največkrat izvažajo pod tržnimi imeni (Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 31).

Montrealški protokol je pomembno prispeval k ohranjanju ozonskega plašča in zmanjšal uporabo CFC-jev v letu 2006 z 1,1 milijona ton, kolikor so bila predvidevanja leta 1986, na 34.799 ton, kar je 95 % znižanje (UNEP, 2007: 3). Kljub temu je ozonska luknja leta 2006 dosegla rekordno velikost. Z ukinitvijo proizvodnje CFC-jev v komercialne namene v državah v razvoju, so se za to vrsto ODS pojavili novi črni trgi, na katerih si organizirane kriminalne združbe obetajo ogromne dobičke. Svetla točka je, da je prepovedana trgovina z ODS, kot opozarja Brack (2001: 4), ena od redkih vrst ekološke kriminalitete, ki bo izginila sama od sebe, ko bodo tudi države v razvoju postopoma opustile proizvodnjo.

3.3 Nelegalna trgovina z odpadki

Količina proizvedenih odpadkov v svetu je vsako leto večja, vse manj pa je na uradnih odlagališčih prostora za shranjevanje teh odpadkov. Tako kot v primeru trgovine z ogroženimi vrstami in trgovine s snovmi, ki tanjšajo ozonski plašč, je tudi v trgovini z odpadki vrzel med legalno ponudbo in povpraševanjem po odstranjevanju in procesiranju odpadkov, predvsem nevarnih, zapolnila organizirana kriminaliteta. Organizirane kriminalne združbe danes v mnogih državah obvladujejo odvoz komunalnih odpadkov v določenih mestih in jih

⁹ Kilogram CFC-12 je bil leta 2000 na Kitajskem vreden okoli 1 ameriški dolar (USD), ta isti plin je bil na črnem trgu v Združenem kraljestvu vreden okoli 16 USD, kar pomeni, da je profit od prodaje standardnega 20 tonskega kontejnerja znašal več kot četrt milijona dolarjev (Newman, 2001: 14).

uporabljajo kot krinko za nelegalne dejavnosti, kot je npr. trgovina z drogo (Kerbaj, 2009). Prepovedano trgovino z nevarnimi odpadki poganjata želja po izogibanju visokih stroškov odstranjevanja odpadkov na strani proizvajalcev odpadkov in želja po zaslužku na strani tistih, ki se nelegalno znebijo odpadkov na črnih odlagališčih (Elliott, 2009: 64).

Še do leta 1980 je približno 80 % trgovine z nevarnimi odpadki potekalo med razvitimi državami. Sredi osemdesetih let pa je, ob hkratni rasti količine nevarnih odpadkov v razvitem svetu, prišlo do sprejetja strožjih okoljevarstvenih zakonov in predpisov o ravnanju z nevarnimi odpadki, kar je povzročilo izvažanje nevarnih odpadkov v države v razvoju. V tem času so stroški odstranjevanja nevarnih odpadkov v zahodnih državah znašali med 100 in 2000 USD, v Afriki pa med 2,50 in 50 USD (Massari in Monzini, 2004: 286-287). Ker pa so bili v večini primerov neustrezno odloženi in/ali reciklirani, so države leta 1989, da bi preprečile onesnaževanje države v razvoju z nevarnimi odpadki, sprejele Baselsko konvencijo o nadzoru prehoda nevarnih odpadkov preko meja in njihovega odstranjevanja. Ta pravi, da mora vsaka izvoznica nevarnih odpadkov najprej dobiti dovoljenje države uvoznice za uvoz odpadkov, v dovoljenju pa mora biti natančno določena vrsta odpadkov in njihov cilj. V primeru, da je bil izvoz izveden nelegalno, mora izvoznica prevzeti nazaj vse odpadke in kriti stroške odstranjevanja posledic onesnaženja in potencialnih odškodnin prizadetim (White, 2008: 128). Kljub sprejetju konvencije, razviti svet še danes izvažata velik del svojih nevarnih odpadkov v države v razvoju. Te so primerne, kot pravita Klenovšek in Meško (2011), ne samo zato, ker se soočajo s pomanjkanjem ustrezne okoljevarstvene zakonodaje, ampak tudi zato, ker obupno potrebujejo denar in so v zameno zanj pripravljene sprejeti tudi najbolj strupene odpadke. Med temi odpadki so najpogostejši odsluženi akumulatorji in baterije, elektronske naprave, odslužene ladje, strupen pepel iz sežigalnic, strupena industrijska gošča, kontaminirana zdravstvena oprema in vojaška oprema (Schmidt, 2004: 100), zraven pa lahko mirno prištejemo še radioaktivne odpadke.¹⁰

Organizirana kriminaliteta se v trgovino z nevarnimi odpadki vključuje večinoma z nudenjem transporta in predelave ali shranjevanja nevarnih odpadkov, kateri so večinoma proizvod zakonito delujočih podjetij. Ta podjetja so zato soodgovorna za obstoj nezakonite trgovine z odpadki, ki brez njihovega povpraševanja po teh storitvah sploh ne bi obstajala (Klenovšek in Meško, 2011). Kriminalne združbe odpadkov največkrat ne odpeljejo v zbirne centre, ampak jih preprosto odložijo v naravi (ob cestah, v kraških jamah, rekah, jezerih, morjih itd.). V mnogih primerih imajo te združbe v lasti centre za zbiranje odpadkov, ki nevarne odpadke predelujejo, a samo na papirju. Nevarne odpadke se samo prekvalificira v nenevarne, ki se nato odložijo skupaj z navadnimi komunalnimi odpadki. Mnogokrat se odpadki zbirajo v centrih za obdelavo nevarnih odpadkov, ki pa nato razglasijo stečaj, še preden je kakršen koli del teh odpadkov predelan (ibid.). Metod je nešteto in vsakič, kadar policija ali inšpekcija odkrijejo eno, kriminalci razvijejo novo. Ker je odlaganje odpadkov v naravi najceneje, je ta metoda še vedno najbolj priljubljena, predvsem ko gre za izvoz odpadkov v države v razvoju. White (2008:

¹⁰ Približno predstavo o obsegu te trgovine je dala skupna policijska akcija v sedemnajstih evropskih pristaniščih, med katero je bilo pregledanih 140 ladij, ki so tovorile odpadke – pri 68 je bil tovor nelegalen (Elliott, 2009: 64).

117) pri tem opozarja, da gre največkrat za države s šibko okoljsko zakonodajo in države, v katerih potekajo znotrajdržavni oboroženi spopadi in nimajo močne osrednje vlade.

Organizirane kriminalne skupine, vpletene v nelegalno trgovino z odpadki, so pogosto preko lastništev v različnih legalnih podjetjih vključene v gospodarske dejavnosti, ki jih vključujejo v svoje nelegalne dejavnosti. Najbolj znani so primeri iz Italije, kjer imajo takšne skupine v lasti mnogo gradbenih podjetij, v katerih se strupene snovi uporabijo za izdelavo zidakov ali pa se jih uporabi kot gradbeni material za ceste. V navezavi z gradbeništvom se nevarne odpadke uporablja tudi za zakrivanje lukenj, ki nastajajo z nelegalnim izkopom peska. V gramoznice, iz katerih nakopljejo pesek, zakopljejo nevarne odpadke, ki jih nato zasujejo s tanko plastjo zemlje. Najbolj zaskrbljujoče pa je, da kriminalne združbe strupene snovi včasih prodajajo kot poceni gnojilo kmetom, ki ta material nato raztrosijo po poljih (Massari in Monzini, 2004).

3.4 Nelegalno izsekavanje gozdov in trgovina z lesom

Brack in House (2007: 1) nelegalno izsekavanje gozdov opredelita kot kršitev zakonodaje s področja sekanja gozda ter transporta in predelave lesnih izdelkov, Hirschberger (2008: 5) pa k temu dodaja še kršitev zakonodaje v fazi prodajanja in kupovanja nelegalno nasekanega lesa in lesnih izdelkov. Takšna opredelitev je velikokrat nezadostna, saj mnoge države zakonodaje s področja varstva gozdov in njihove rabe nimajo, imajo nezadostno, ali pa je v nasprotju z ostalimi državnimi zakoni. Poleg tega so ti zakoni velikokrat socialno nesprejemljivi, ker iz rabe gozdov izključujejo prebivalce, ki živijo v njih ali ob njih (SIDA, 2008: 9), in s tem kriminalizirajo včasih celo tako banalna in za preživetje nujno potrebna opravila, kot je na primer nabiranje dračja.

Glavno gonilo nelegalnega izsekavanja in trgovine z lesom so majhna tveganja in visoki dobički, ki jih ta vrsta kriminalne dejavnosti obeta (EIA, 2008: 6). Zelo pogosto sta tesno povezana z globalno lesno industrijo, ki velikokrat ni trajnostno in gospodarno naravnana. Kriminaliteta, ki je eden glavnih povzročiteljev deforestacije,¹¹ uničevanja ekosistemov in izumiranja vrst, pa poleg nelegalnega izsekavanja gozdov (pogosto v zaščiteneh nacionalnih parkih) vsebuje tudi tihotapljenje lesa in lesnih izdelkov preko državnih mej, izsekavanje vrst zaščiteneh s CITES in ponarejanje izvožno-uvoznih dokumentov (Elliott, 2009: 62).

Svetovna banka je za leto 2002 ocenila tržne vrednosti izgub povzročenih z nelegalno trgovino z lesom na 10 milijard USD in 5 milijard USD izgub v obliki davkov (The World Bank, 2006: 12). Delež nelegalnega izsekavanja gozdov in trgovine je v svetovni trgovini z lesom in lesnimi izdelki težko oceniti. Hirschberger (2008: 5) navaja Ekonomsko komisijo Združenih narodov, ko pravi, da ta delež znaša med 20 in 40 %. A če pogledamo delež nelegalno izsekanega gozda po največjih

¹¹ Po podatkih Greenpeace-a (2008) naj bi bilo 80 % svetovnih gozdov že uničenih ali hudo degradiranih in samo na področju Amazonije naj bi bilo med avgustom 2003 in avgustom 2004 izsekanih 26.130 km² gozda, od tega večina nelegalno.

svetovnih izvoznih lesa, ki ga navaja *Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen* (2003: 37),¹² je ta delež nedvomno višji od 50 %.

Organizirane kriminalne skupine se v nelegalno izsekavanje gozdov in trgovino z lesom in lesnimi izdelki vpletajo praktično na vseh stopnjah, tako pri izsekavanju lesa kot v transportu in prodaji. Elliott (2007: 503) pravi, da brez sodelovanja organiziranih kriminalnih skupin, ki ponarejajo izvozno-uvozne dokumente in podkupujejo državne uradnike, takšen obseg nelegalne trgovine, kot smo mu priča danes, ne bi bil možen. Poleg ponarejanja dokumentov, organizirane kriminalne skupine nelegalno izsekan les po navadi zmešajo z legalno izsekanim, s čimer izvor lesa ni več sledljiv (*Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen*, 2003: 38). S tem tihotapljenje lesa postane lažje kot tihotapljenje drog. Dobički so visoki, možnosti kazenskega pregona pa nizke, zaradi česar je ta vrsta trgovine za organizirane kriminalne skupine izredno privlačna. Nikakor pa ne bi bila možna brez korupcije. Elliott (2007: 504) na primeru Azije opaža in opozarja, da je korupcija v nelegalnem izsekavanju gozdov in trgovini z lesom prisotna na vseh stopnjah, od podkupovanja lokalnih gozdarjev, čuvajev parkov in policistov, do podkupovanja političnih elit in najvišjih vojaških poveljnikov. Gozdovi so odmaknjeni od središč moči in nadzor nad lokalnimi uradniki je majhen, obenem pa imajo ti uradniki, predvsem v državah v razvoju načeloma nizke plače, kar skupaj ustvarja idealne možnosti za korupcijo (Tacconi, 2008: 7).

3.5 Nelegalen, nereguliran in nenadzorovan ribolov

Nezakonit, neprijavljen in nereguliran (Illegal, unreported and unregulated - IUU) ribolov je vsak ribolov, ki ni v skladu z nacionalnimi, regionalnimi in/ali globalnimi zakoni, predpisi ali mednarodnimi pogodbami. Poganjata ga rast svetovnega prebivalstva in z njo povezano povpraševanje po ribah in ostalih morskih sadežih, katerega pa ponudba zaradi zdesetkanja ribjih vrst vse težje zadovoljuje (Agnew et al., 2009: 1). Izgube, ki jih državam in ribiškimi podjetjem povzroča IUU ribolov, znašajo na letni ravni med 10 in 23,5 milijardami USD oziroma med 11 in 26 milijoni tonami rib. Najbolj prizadete so države v razvoju, v katerih nezakonit ulov rib znaša tudi do 140 % legalnega (Agnew et al., 2009: 1). IUU ribolov se na sploh pojavlja predvsem na območjih držav s šibkimi vladami in na območjih, kjer države ne izpolnjujejo svojih mednarodnih obveznosti. Glavne posledice IUU ribolova so zdesetkanje ribjih staležev, izkrivljanje svetovnih trgov z nižanjem cen ujetih rib, nižanje delovnih standardov, vzpostavljanje črnih trgov in ogrožanje prehranske varnosti (Stølsvik, 2010).

Dobički od IUU ribolova so ogromni, kot navaja *Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen* (2003: 43) tudi do 1000 % za nekatere redke vrste. Kazni so načeloma nizke, če do kaznovanja sploh pride.¹³ Organizirane kriminalne združbe za IUU ribolov po navadi najemajo ladje, ki so registrirane v eni od držav, ki ni podpisnica mednarodnih pogodb o omejevanju ribolova, kot so npr. Panama, Honduras,

¹² Delež nelegalno izsekanega gozda v Braziliji znaša 80 %, v Indoneziji 73 %, v Gabonu 70 %, v Maleziji 35 % in v Rusiji 20 %. Kar 50 % lesa, ki ga uvozi EU naj bi bilo nelegalno izsekanega (*Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen*, 2003: 37).

¹³ V večini primerov gre za kazni na podlagi CITES.

Belize itn. Lastniki teh ladij so po navadi slamnata podjetja, za katerimi se skrivajo multinacionalne korporacije ali kriminalne združbe, z namenom ribolova s čim manj omejitvami in čim večjimi dobički (Betreungsgesellschaft für Umweltfragen, 2003: 43). Da bi se zakril izvor rib na mednarodnem trgu, se po navadi nelegalne ulove odpelje v predelavo v pristanišča v drugi državi, prodaja pa se jih spet v tretji državi (Stølsvik, 2008).

Zaradi majhnega števila raziskanih primerov, o vpletenosti organiziranih kriminalnih združb v IUU ribolov ni znano veliko. IUU ribolov pogosto združuje različne organizirane kriminalne skupine, ki se ukvarjajo s široko paleto prepovedanih dejavnosti, poglavitno pri IUU ribolovu pa je zakrivanje finančnih transakcij in dobičkov, ki jih le-ta prinaša (Stølsvik, 2010). Putt in Anderson (2007), ki sta raziskovala kriminaliteto v avstralski ribiško-predelovalni industriji, sta ugotovila precejšnjo raznolikost organiziranih kriminalnih skupin v IUU ribolovu, vse od motorističnih tolpa do belo-ovratniške kriminalitete, ter pogoste povezave med IUU ribolovom in tihotapljenjem mamil, orožja in ljudi.

3.6 Prihodnost organizirane ekološke kriminalitete: trgovanje z emisijami toplogrednih plinov

Z namenom blaženja podnebnih sprememb so nekatere države, v skladu s prevladujočo neoliberalno miselnostjo, da trg lahko reši vse probleme, po sprejetju Kjotskega protokola vzpostavile sisteme trgovanja z emisijami toplogrednih plinov (TGP).

Z vzpostavitvijo trga z emisijami TGP so se, tako kot na vsakem drugem trgu, kjer povpraševanje presega ponudbo, vzpostavile možnosti za različne finančne malverzacije in druge kriminalne dejavnosti. Med prvimi kriminalnimi dejavnostmi se je na trgu z emisijami toplogrednih plinov pojavil t. i. davčni vrtiljak oziroma organizirana davčna utaja DDV. V davčnem vrtiljaku kriminalci v eni od držav članic EU odprejo trgovalni račun registra emisijskih kuponov. Nato kupijo emisijske kupone v drugi državi, s čimer so oproščeni plačila DDV. Nazadnje kupone, ki so jim zopet prišli DDV, prodajo nazaj v izvorno državo. DDV na koncu skupaj s trgovci izgine, denar pa nikoli ne prispe v državno blagajno (Murks, 2010). Davčni vrtiljak prizadene vladne proračune in ugled podjetij, ki kupujejo emisijske kupone od prevarantov (Deloitte, 2010: 2). V decembru 2009 je EUROPOL opozoril, da so bili v obdobju od sredine leta 2008 do konca 2009 proračuni držav članic EU prikrajšani za 5 milijard evrov zaradi goljufij znotraj evropskega sistema trgovanja z emisijami toplogrednih plinov, pri čemer so goljufije v nekaterih državah članicah znašale do 90 % celotnega trgovanja (EUROPOL, 2009). Nekatere države so se na davčne vrtiljake odzvale tako, da so DDV za emisijske kupone spustile na 0 %, medtem ko so druge odgovornost za plačilo DDV prenesle s prodajalca na kupca. Glede na to, da je v nekaj mesecih po uvedbi teh ukrepov izginilo tudi do 90 % trgovanja z emisijskimi kuponi lahko zaključimo, da so bili ukrepi uspešni (Phillips, 2009).

Davčni vrtiljak ni edina vrsta kriminalitete, ki se lahko pojavi na trgu z emisijami toplogrednih plinov. Deloitte (2010) opozarja na velike možnosti korupcije, pranja denarja, potrošniških goljufij in drugih vrst kriminalitete, ki se še lahko pojavijo na teh trgih. Strokovnjaki opozarjajo predvsem na pranje denarja

od nelegalnih trgovin (Agence France-Press, 2010). Za zdaj je malo znanega o vpletenosti organiziranih kriminalnih skupin v trgovanje z emisijami toplogrednih plinov, saj gre za zelo mlade trge. Zaskrbljujoče je, da so se kriminalne skupine že v zelo zgodnji fazi razvoja teh trgov vključile vanje in da so ponekod goljufije obsegale kar 90 % vsega trgovanja z emisijami toplogrednih plinov.

4 ZAKLJUČEK

Organizirana ekološka kriminaliteta je podaljšek ekološke kriminalitete posameznikov, korporacij in držav. Glavni motiv za vključevanje organiziranih kriminalnih skupin na področje ekološke kriminalitete so visoki dobički, ki jih le-ta prinaša in pa nizke kazni ter majhna pozornost organov pregona, ki se pri preganjanju kriminalitete še vedno osredotočajo predvsem na droge, orožje, prostitucijo, terorizem ipd., zanemarjajo pa okoljsko ogrožanje varnosti. Potencialni dobički, ki jih imajo kriminalne skupine od trgovine z ogroženimi vrstami, so lahko večji od trgovine z drogo, kazni pa znatno nižje. V trgovini z ODS in nelegalno nasekanim lesom so dobički sicer malo manjši, je pa izsledljivost takšnega početja skoraj nična, še posebej v trgovini z nelegalno nasekanim lesom, kjer je izvor zelo težko ugotoviti.

Za razliko od ostalih vrst organizirane kriminalitete so pri ekološki kriminaliteti ključni odjemalci storitev ali blaga večinoma podjetja. Vzpostavitev strogega inšpekcijskega nadzora v teh podjetjih lahko znatno zmanjša obseg ekološke kriminalitete. Glede na mnoge raziskave, ki kažejo, da višina kazni ne vpliva na to, ali bo storilec storil kaznivo dejanje ali ne, je vprašljivo, ali bi povišanje kazni za okoljska kazniva dejanja kakor koli pripomoglo k zmanjšanju ekološke kriminalitete. Zavedati pa se moramo, da so majhne kazni v primerjavi z ostalimi kaznivimi dejanji velika spodbuda za ekološko kriminaliteto. Organizirana ekološka kriminaliteta z uničevanjem okolja, v katerem živimo, prav toliko ogroža našo varnost kot katera koli druga vrsta kriminalitete. S podnebnimi spremembami in vpletanjem organiziranih kriminalnih skupin v sisteme, ki so namenjeni njihovemu blaženju, pa se organizirana kriminaliteta vse bolj vpleta tudi v aktivnosti, ki ogrožajo sam obstoj človeštva. Zato je o nesorazmerno nizkih kaznih za ekološko kriminaliteto do drugih vrst kriminalitete nedvomno treba razmisliti.

Opozoriti moramo, da lahko določene stare, pred moderne paradigme zagotavljanja varnosti povzročijo nove varnostne izzive, tveganja in grožnje. Varnostna politika, tako globalna kot tudi tista, ki jo oblikujejo posamezne države, je namreč vse prevečkrat še vedno vezana na kolektivne entitete (»mednarodno«, »nacionalno«, »državno« in »javno« varnost), ne pa na zagotavljanje in uresničevanje mednarodno in ustavnopravno priznanih temeljnih človekovih pravic in varovanja okolja. V kontekstu varnostne politike je kriminaliteta (še posebej organizirana ekološka kriminaliteta) v premajhni meri dojeta kot pojav, ki korenini v osrednjih družbenih procesih in strukturah. Ekonomske in politične elite, ki na globalni in lokalnih ravneh upravljajo z mehanizmi javnega odločanja, (ne)zavedno spregledujejo ali vsaj premalo upoštevajo, da »družba« ni le žrtev tovrstne kriminalitete, ampak je pri vzrokih, ki te pojave inicirajo, (so)udeležena in

zanje (so)odgovorna. Pojavi organizirane ekološke kriminalitete v svojem temelju izvirajo iz krivičnega družbenega reda, radikalno neuravnotežene porazdelitve gmotnih virov in dobrin, izkoriščanja, izolacije, diskriminacije in marginalizacije in teženj za čim večjimi dobički ne glede na vse spremembe v družbi in okolju.

Pozno moderna država (posledično pa tudi družba v celoti) je – ne samo v pogledu varnosti, temveč nasploh – zašla v globoko krizo. V imenu neoliberalne kapitalistične ideologije se kljub razglašanju »države blaginje« vse bolj odreka svoji zgodovinski odgovornosti za zagotavljanje družbene solidarnosti. Ekonomsko izkoriščanje (večinoma s pristankom izkoriščanih), revščina, prikrita (indirektna) diskriminacija, deprivilegirana, odrinjenost od mehanizmov za sprejemanje družbenih odločitev, dejanska brezpravnost večine svetovnega prebivalstva so okoliščine, ki kljub sprenevedanju ekonomskih in političnih elit dovolj opazno opozarjajo, da je ekonomski sistem (t. j. neoliberalni kapitalizem) nemoralen, nepravilen in izkoriščevalski in se pri tem ne ozira na spremembe v okolju. Zaradi stopnjevanja ekonomske in socialne negotovosti in ekonomskega nasilja kot njegove bistvene določnice, ki temelji na strahu pred izgubo zaposlitve, eksistenčne in socialne varnosti, gmotnega udobja na eni in strahu pred tujci, so se ljudje pripravljene odreči zdravemu okolju in dopuščajo vse vrste ekološke kriminalitete.

Predlogi ukrepov za boj proti organizirani ekološki kriminaliteti so različni. Dobovšek in Goršek (2006: 55) za uspešen boj proti trgovini z ogroženimi vrstami predlagata povečano sodelovanje med relevantnimi akterji na lokalnem, nacionalnem in mednarodnem nivoju. Stølsvik (2008) podobne ukrepe predlaga za omejevanje IUU ribolova, pri čemer pa zaradi trenutne mednarodnopravne ureditve odprtih morij poudarja predvsem mednarodno sodelovanje na nivoju politike in represivnih organov različnih držav. Massari in Monzini (2004: 301) za glavni ukrep v boju proti nelegalni trgovini in odlaganju strupenih odpadkov navajata krepitev okoljevarstvene zakonodaje, večje sodelovanje med organi pregona, predvsem pa javno ozaveščanje, Klenovšek in Meško (2011) pa temu dodajata še krepitev mednarodnega sodelovanja. Nelegalno izsekavanje gozdov in trgovina z lesnimi izdelki sta problematična predvsem zaradi odsotnosti mednarodnih mehanizmov za reguliranje trgovine z lesom in EIA (2008) pravi, da je ravno njihova vzpostavitev ključ do preprečevanja ekološke kriminalitete na tem področju. Greenpeace (2008) poleg tega navaja še ozaveščanje in krepitev družbene in okoljske odgovornosti predvsem na strani podjetij, ki kupujejo les in lesne izdelke v državah v razvoju. Ker pa izsekavanje gozdov na takšni stopnji, kot je danes, nikakor ne more ostati neopaženo, moramo k temu dodati še poostren zračni nadzor na gozdnatimi površini v državah izvora. V sheme trgovanja s CO₂ se je organizirana kriminaliteta vključila zelo kmalu po njihovi vzpostavitvi. S spremembami davčnih pravil za trgovanje z emisijskimi kuponi so nekatere države za enkrat uspešno onemogočile kriminalne dejavnosti na tem področju (Phillips, 2009). V prihodnosti nedvomno velja razmisliti o sami smotnosti reševanja problema globalnega segrevanja s tržnimi mehanizmi, v primeru, da se ti vseeno uveljavijo, pa je le-te treba že vnaprej postaviti tako, da kar najbolj onemogočajo kakršne koli kriminalne dejavnosti. Še najmanjši problem v boju proti organizirani ekološki kriminaliteti pa danes predstavlja nelegalna trgovina z ODS. Ta naj bi,

kot opozarja Brack (2001: 7), zaradi postopnega opuščanja proizvodnje ODS v državah v razvoju, ukinila sama sebe. Za čim uspešnejše preprečevanje te trgovine je izrednega pomena predvsem izobraževanje mejnih organov držav uvoznik teh snovi o nevarnostih in pojavnih oblikah tihotapljenja ODS. Na podlagi povedanega lahko povzamemo, da mora glavni ukrep v boju proti ekološki kriminaliteti nedvomno predstavljati izobraževanje organov pregona o ekološki kriminaliteti in okoljskih problemih ter spodbujanje sodelovanja med različnimi resorji in službami zadolženimi za pregon te vrste kriminalitete. To pa je lahko uspešno samo ob hkratnem ozaveščanju javnosti ter krepitvi družbene in okoljske odgovornosti. Samo s tem namreč lahko kar najbolj prispevamo k zmanjšanju povpraševanja po storitvah in blagu organiziranih kriminalnih skupin.

LITERATURA

- Agence France-Press. (2010). *Carbon trading a front for money-laundering: experts*. Pridobljeno 8. 11. 2010 na <http://www.hindustantimes.com/Carbon-trading-a-front-for-money-laundering-experts/Article1-573537.aspx>
- Agnew, D. J., Perace, J., Pramod, G., Peatman, T., Watson, R., Beddington, J. R., et al., (2009). Estimating Worldwide Extent of Illegal Fishing. *PLoS ONE*, 4(2), 1-8. Pridobljeno 3. 11. 2010 na <http://www.plosone.org/article/fetchObjectAttachment.action;jsessionid=1F9A789CB2294351E499101ADE724F9E.ambra01?uri=info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0004570&representation=PDF>
- Andersen, M. L. in Taylor, H. F. (2007). *Sociology: the Essentials*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Bankobeza, G. (2001). Good Intentions and Unforseen Consequences. V M. Rynn (ur.), *Illegal Trade in Ozone Depleting Substances: is there a hole in the Montreal Protocol* (str. 8). Paris: UNEP.
- Beirne, P. in Messerschmidt, J. W. (2006). *Criminology*. Los Angeles: Roxbury.
- Betreuungsgesellschaft für Umweltfragen. (2003). Organised environmental crime in the EU Member States. Pridobljeno 18. 10. 2010 na http://www.google.si/search?hl=sl&client=firefox-a&hs=hR7&rls=org.mozilla%3Aen-US%3Aofficial&q=betreuung+gesellschaft+fur+umweltfragen&btnG=Iskanje&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai.
- Brack, D. (2001). The Scope of the Problem: an Overviev of Illegal ODS Trade. V M. Rynn (ur.), *Illegal Trade in Ozone Depleting Substances: is there a hole in the Montreal Protocol* (str. 4-7). Paris: UNEP.
- Brack, D. in House, C. (2007). *Illegal Logging*. Briefing Paper. Pridobljeno 28. 10. 2010 na http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/ESDP/47764/ipublicationdocument_singledocument/6F084148-4250-4DCF-BA17-4C5A7E290C24/en/bp0707illegallogging.pdf
- Bučar-Ručman, A. (2009). Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije. *Revija za kriminalistiko in Kriminologijo*, 60(2), 118-130.
- Burns, R. G. in Lynch, M. (2004). *Environmental Crime: a Sourcebook*. New York: LFB Scholarly Publishing.

- CITES. (2010a). *What is CITES*. Pridobljeno 18. 10. 2010 na <http://www.cites.org/eng/disc/what.shtml>
- CITES. (2010b). *The CITES Species*. Pridobljeno 18. 10. 2010 na <http://www.cites.org/eng/disc/species.shtml>
- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora [CITES]* [Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami]. (1973). Pridobljeno 18. 10. 2010 na <http://www.cites.org/eng/disc/text.shtml#II>
- Deloitte (2010). *Carbon credit fraud: the white collar crime of the future*. Pridobljeno 8. 11. 2010 na <http://www.probeinternational.org/files/Carbon%20credit%20fraud.pdf>.
- Dobovšek, B. (1997). *Organizirani kriminal*. Ljubljana: Unigraf.
- Dobovšek, B. (2009). *Transnacionalna kriminaliteta*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. in Goršek, J. (2006). Ekološka kriminaliteta – ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst. *Varstvoslovje*, 9(1/2), 47-57.
- Environment Investigation Agency [EIA]. (2008). *Environmental Crime: a Threat To Our Future*. Pridobljeno 18. 10. 2010 na <http://www.eia-international.org/files/reports171-1.pdf>
- Elliott, L. (2007). Transnational environmental crime in the Asia Pacific: an 'un(der) securitized' security problem?. *The Pacific Review*, 20(4), 499-522.
- Elliott, L. (2009). Combating Transnational Environmental Crime: 'Joined Up' Thinking About Transnational Networks. V K. Kangaspunta in I. Haen Marshall (ur.), *Eco-Crime And Justice: Essays on Environmental Crime* (str. 55-77). Torino: UNICRI.
- Eman, K. (2008a). Uvod v fenomenološko analizo ekološke kriminalitete. *Varstvoslovje*, 10(1), 220-239.
- Eman, K. (2008b). *Ekološka kriminaliteta v Sloveniji* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- EUROPOL. (2009). *Carbon Credit fraud causes more than 5 billion euros damage for European Taxpayer*. Pridobljeno 8. 11. 2010 na <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=news&news=pr091209.htm>
- Federal Bureau of Investigation [FBI]. (2010). *Glossary of terms*. Pridobljeno 8. 10. 2010 na <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/glossary>
- Greenpeace. (2008). *Illegal logging*. Pridobljeno 28. 10. 2010 na <http://www.greenpeace.org/international/campaigns/forests/threats/illegal-logging/>
- Hirschberger, P. (2008). *Illegal wood for the European markets*. Frankfurt am Main: WWF-Germany. Pridobljeno 28. 10. 2010 na <http://www.wwf.dk/dk/Service/Bibliotek/Skov/Rapporter+mv/Illegal+Wood+for+the+European+Market>
- Kazenski zakonik Republike Slovenije. (2008, 2009). *Uradni list Republike Slovenije*, (55/08, 66/08, 39/09, 55/09).
- Kerbaj, R. (6. 8. 2009). Environment Agency cracks down on organised crime in waste industry. *The Times*. Pridobljeno 26. 10. 2010 na <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/environment/article6740662.ece>
- Klenovšek, A. in Meško, G. (2011). International Waste Trafficking – Preliminary Explorations. V G. Meško, D. Dimitrijević, in C. B. Fieds (ur.), *Understanding*

- and Managing Threats to the Environment in South Eastern Europe* (str. 79-100). Dodrecht: Springer.
- Lin, J. (2005). Tackling Southeast Asia's Illegal Wildlife Trade. *Singapore Year Book of International Law*, 9(1), 191-208.
- Massari, M. in Monzini, P. (2004). Dirty Business in Italy: a Case-study of Illegal Trafficking in Hazardous Waste. *Global Crime*, 6(3/4), 285-304.
- Murks, A. (2010). *Boj proti prevaram na področju trgovanja z emisijskimi kuponi*. Pridobljeno 8. 11. 2010 na <http://www.energetika.net/si/novice/emisije-co2/boj-proti-prevaram-na-podrocju-trgovanja-z-emisijskimi-kupon>
- The Montreal Protocol on Substances That Deplete the Ozone Layer* [Montrealski protokol o snoveh, ki škodljivo delujejo na ozonski plašč]. (1987). Pridobljeno 21. 10. 2010 na <http://www.unep.org/ozone/pdfs/montreal-protocol2000.pdf>
- NASA. (2010a). *Ozone Facts: What is the Ozone Hole?*. Pridobljeno 21. 10. 2010 na <http://ozonewatch.gsfc.nasa.gov/facts/hole.html>
- NASA. (2010b). *Annual Records*. Pridobljeno 21.10.2010 na http://ozonewatch.gsfc.nasa.gov/meteorology/annual_data.html
- NATO. (2010). *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation: Active Engagement, Modern Defence*. Pridobljeno 24. 11. 2010 na <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>
- Newman, J. (2001). The Tricks of Illegal Trade: How Criminals Smuggle ODS. V M. Rynn (ur.), *Illegal Trade in Ozone Depleting Substances: is there a hole in the Montreal Protocol* (str. 14-19). Paris: UNEP.
- Pečar, J. (1981). Ekološka kriminaliteta in kriminologija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 1(34), 33-45.
- Phillips, L. (2009). *EU emissions trading an 'open door' for crime, Europol says*. Pridobljeno 8. 11. 2010 na <http://euobserver.com/885/29132>
- Putt, J. in Anderson, K. (2007). *A national study of crime in the Australian fishing industry*. Canberra: Australian institute of Criminology. Pridobljeno 3. 11. 2010 na <http://www.aic.gov.au/documents/5/D/6/%7B5D6D36A1-3D6F-47BA-82AC-56DA79114CA6%7Drpp76.pdf>
- Schmidt, C. W. (2004). Environmental Crimes: Profiting at the Earth's Expense. *Environmental Health Perspectives*, 112(2), 96-103.
- SIDA. (2008). *Illegal Logging: Current Issues and Opportunities for Sida/SENSA Engagement in Southeast Asia*. Bangkok: Regional Community Forestry Training Center for Asia and the Pacific, SIDA. Pridobljeno 28. 10. 2010 na http://www.recoftc.org/site/fileadmin/docs/publications/The_Grey_Zone/2008/Illegal_Logging_03_-_web-no-bleed.pdf
- Sijerčić-Colić, H. (1993). Varstvo življenjskega okolja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(2), 161-166.
- Situ, Y. in Emmons, D. (2000). *Environmental Crime: the Criminal Justice System's Role in Protecting Environment*. London, New Delhi: Sage Publications.
- Stølsvik, G. (2008). *Transnational organised fisheries crime as a maritime security issue*. Panel presentation at the ninth meeting of the UN Open-ended Informal Consultative Process on Oceans and the Law of the Sea. Pridobljeno 3. 11. 2010 na http://www.un.org/Depts/los/consultative_process/documents/9_gunnarstolsvikabstract.pdf

- Stølsvik, G. (2010). *The transnational nature of illegal fishing*. Pridobljeno 3. 11. 2010 na <http://www.financialtaskforce.org/2010/09/27/the-transnational-nature-of-illegal-fishing/>
- Sutherland, E. H. (1983). *White Collar Crime: the Uncut Version*. New Haven: Yale University Press.
- Tacconi, L. (2008). The Problem of Illegal Logging. V L. Tacconi (ur.). *Illegal Logging: Law Enforcement, Livelihoods and the Timber Trade* (str. 1-16). London: Earthscan.
- UNEP. (2007). *Illegal Trade in Ozone Depleting Substances*. Pridobljeno 21. 10. 2010 na <http://www.mea-ren.org/files/publications/Illegal%20Trade%20in%20ODS.pdf>
- United Nations Convention Against Transnational Organised Crime* [Konvencija združenih narodov proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu]. (2000). Pridobljeno 7. 10. 2010 na http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_eng.pdf
- White, R. (2008). *Crimes Against Nature: Environmental criminology and ecological justice*. Cullompton: Willan Publishing.
- The World Bank. (2006). *Environment matters at the World Bank*. Washington: The World Bank. Pridobljeno 28. 10. 2010 na http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2006/11/16/000310607_20061116144825/Rendered/PDF/380060Environment0matters0EM0601PUBLIC1.pdf
- Zakon o kemikalijah. (1999, 2011). *Uradni list RS*, (36/99, 9/11).
- Zakon o varstvu okolja. (2004, 2006, 2009). *Uradni list RS*, (41/04, 17/06, 108/09).
- Zakon o vodah. (2002, 2008). *Uradni list RS*, (67/02, 57/08).

O avtorjih:

Mag. Vlado Odar, magistriral na podiplomskem študiju obramboslovja na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Od oktobra 2010 zunanji sodelavec Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, raziskovalec na področju organizirane kriminalitete in mednarodne varnosti.

Dr. Bojan Dobovšek, prodekan Fakultete za varnostne vede v Ljubljani, Univerza v Mariboru habilitiran za področje kriminalistike. Sodelavec Univerze v Würzburgu, Inštituta za politične vede in predava na Univerzi v Gentu v Belgiji. V letu 2009 mu je mednarodna založba Emerald za članek *Mreže gospodarskega kriminala v državah v tranziciji* podelila priznanje za najbolj priporočen članek. Je avtor številnih knjig in organizator konferenc na temo organizirane kriminalitete in korupcije tako doma kot tudi v tujini. Predava na podiplomskem študiju Politologije na Fakulteti za družbene vede in Pravni fakulteti v Sarajevu.